

ФОРМИРАНЕ НА МЕТАПРЕДМЕТНИ УНИВЕРСАЛНИ УМЕНИЯ У УЧЕНИЦИТЕ

Христина Петрова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме. Във фокуса на вниманието е идеята за превръщане на метапредметните универсални умения в централно и водещо звено на целия образователен процес. В тази връзка статията представя виждания за формирането им в обучението в училище.

Keywords: meta-subject, skills, universal, educational, actions, process

Увод

Най-важната особеност на новия модел на училищното образование е засилването на практическата насоченост на обучението. Предвижда се на учениците да се осигури възможност да наблюдават, анализират, моделират, разчитат схеми, таблици и графики, да работят с различни източници на информация, да извършват опити, дискутират, работят в екип, разработват и защитават проекти. В съвременната педагогическа наука такъв подход е прието да се нарича компетентностен подход.

В основата на разработване на стандартите за основното общо образование стои системно-действиен подход, предполагащ обособяването на личностни, предметни и метапредметни резултати от обучението и възпитанието на учениците.

Личностните резултати са свързани с готовността и способността на учащите към саморазвитие, формиране у тях на мотивация за учене, избор на индивидуални образователни траектории, социални компетенции, формиране на ценностни отношения към самия образователен процес като цяло.

Предметните резултати от образователната дейност са свързани с усвояването от учениците на конкретни елементи от социалния опит, изучаван в рамките на отделен учебен предмет: знания, умения и навици, опит за решаване на проблеми, творческа дейност.

Под метапредметни резултати се разбират усвоените от учениците на база един, няколко или всички учебни предмети способности за дейност, приложими както в рамките на образователния процес, така и при решаване на проблеми в реални житейски ситуации.

Метапредметните умения са необходими за организация на всички видове учебна дейност – познавателна, комуникативна и рефлексивна. Ето защо те са с изключителна важност и голямо значение за обучението (Хуторской, 2003; Bezukladnikov&Kruze, 2012).

Метапредметните резултати предполагат усвояване от учениците на универсални учебни действия (УУД). В широк смисъл терминът УУД означава „умение да се учи“, т.е. способност на субекта към саморазвитие и самоусъвършенстване по пътя на съзнателно и активно усвояване на нов социален опит. В по-тесен смисъл терминът УУД се определя като съвкупност от способности за действия на ученика, а също и свързаните с тях навици за учебна работа, обезпечаващи неговата способност за самостоятелно усвояване на нови знания и умения (Асмолов, 2010). УУД включват учебни мотиви (личностни УУД), учебна цел (регулативни УУД), учебна задача (познавателни УУД), учебни действия и операции – ориентировка, преобразуване на материала, контрол и оценка (регулативни и комуникативни УУД).

Универсалността на учебните действия се заключава в това, че те се проявяват на социално, образователно и личностно ниво. УУД са съществен елемент на общоучебните умения и навици, на способите за дейност, на компетентностите на ученика в познавателната и практическата дейност.

Формиране на метапредметни универсални умения у учениците

Един от основните проблеми на съвременната система на училищно образование е липсата на единство в предметните методики, която се проявява в нестиковка като съдържание и като методи на обучение. За постигане на основните образователни цели в основата на избора и структурирането на съдържанието на образованието, на методите и формите на обучение, а така също и на цялостния учебно-възпитателен процес трябва да бъдат метапредметните универсални умения.

Процесът на формиране на метапредметните умения е продължителен. Той трябва да започне още в началната степен на обучение. След това трябва да се използват възможностите на всеки учебен предмет. В тази връзка е необходима целенасочена и системна работа на учителите в това отношение.

На учениците в началната степен трябва да се осигури възможността да демонстрират не само предметни знания, но и умения, които обезпечават готовност за ефективен преход към следващата степен на образование. В началната степен малките ученици трябва да овладеят следните основни умения:

– способност към инициативно търсене на средства за изпълнение на поставените от учителя задачи и прилагането им;

- адекватна и автономна самооценка на учебните постижения;
- способност за безконфликтно и съдържателно участие в съвместна учебна работа както под ръководството на учителя (дискусия в класа), така и в относителна независимост от учителя (групова работа);
- желание и умение да се учи.

В прогимназиалната и гимназиалната степен, изхождайки от възрастовите особености на учащите, се определят два етапа.

Първият етап (V – VI клас) има преходен характер. Необходимо е да се осъществи плавен и постепенен преход към новата степен на образование. За постигане на тази цел се решават основни педагогически задачи, а именно: създаване на педагогически условия, при които учениците да прилагат усвоени в началната степен средства и способности за действие, а така също и учебна инициатива, самостоятелност, планиране, анализ, способности за учебно сътрудничество, организиране на проби за построяване от учащите на индивидуални образователни траектории в различни видове дейности и др.

Вторият етап (VII – IX клас) е период на най-голяма социална активност и самоопределяне. Учениците в този период интензивно търсят своите предпочитания, приемат всичко ново. Те пробват себе си в различни форми на интелектуална дейност. Започват да осъзнават значимостта на интелектуалното развитие, в това число и в междуличностните отношения. На този етап се решават следните педагогически задачи:

- реализиране на образователна програма в разнообразни учебноорганизационни форми (уроци, тренинги, проекти, практики) с предоставяне на възможност на учениците да осъществят избор на ниво и характер на самостоятелната си работа;
- създаване на условия за превръщане на сферата на учене в място за среща на замисли на учениците с тяхната реализация, в място за социално експериментирание, позволяващо да определят границите на собствените си възможности;
- създаване на пространство за реализация на разнообразните творчески замисли на подрастващите и проява на инициативни действия.

На първия етап (V – VI клас) учителят трябва да работи целенасочено с оглед формиране на следните метапредметни умения:

- прилагане на действието моделиране за изпробване на предметните средства и способности за действия в нови, нестандартни ситуации;
- овладяване на основите на учебното проектиране чрез решаване на проектни задачи;
- реализиране на писмена дискусия като форма за индивидуално участие в съвместно търсене на нови способности за решаване на учебни задачи и като средство за работа от собствена гледна точка;
- овладяване на способности за работа с културни текстове, излагачи различни позиции по въпроси в една или друга област на знанието.

На втория етап – етапа на самоопределяне (VII – IX клас) метапредметните умения свързваме с учебната, информационната и комуникационната грамотност на ученика.

Учебна грамотност притежава ученикът, способен на постановка и решаване на нови за него учебни задачи.

Информационна грамотност притежава ученикът, който при решаване на нови задачи може адекватно да използва текстове и съвременните технологии за тяхното съхранение.

Комуникативна грамотност притежава ученикът, способен да поставя и решава задачи за социално и организационно взаимодействие: да определя целите на взаимодействието, да оценява ситуацията, да отчита намеренията и способите на взаимодействие с партньора, да избира адекватни стратегии за комуникация, да оценява успешността на взаимодействието, да бъде готов за осмислена промяна на собственото си поведение.

Учебната грамотност се свързва с формиране на две групи умения: организация на собствената дейност и умение да се учи.

Умението за организация на собствената дейност включва:

- планиране решаването на задачата; избор на метод за решаване; определяне на необходимите ресурси;

- изпълнение на последователността от действия по инструкции; при необходимост уточняване на формулировката на задачата, получаване на допълнителни данни и нови способности за решаване;

- осъществяване на текущ контрол и оценка на своята дейност; умение за сравняване на характеристиките на планирания и получения продукт, умение за оценяване на продукта на своята дейност по определени критерии; умение за усъвършенстване на способите и резултатите от решаване на конкретна задача.

Умението да се учи включва:

- рефлексивни умения – способност да се определя какви именно знания и умения на учащия или група учащи не достигат за действия в нова ситуация;

- търсещи умения – способност да се намират и усвояват знания и умения в хода на решаване на учебната задача.

Информационната грамотност се свързва с две групи умения: за получаване на информация и за създаване, представяне и предаване на информация.

За получаване на информация учениците трябва да умеят:

- да планират търсене на информация, да избират способности за получаване на информация; да провеждат самостоятелни наблюдения и експерименти и да описват в различни форми техните резултати; да анализират текст (съобщение), да отделят от него съществената информация, необходима за решаване на поставената задача;

- да съпоставят данни, представени в различни форми (описателен текст, рисунки, схеми, диаграми, таблици); да преобразуват данни от една форма на представяне в други.

За създаване, представяне и предаване на информация учениците трябва да умеят:

- да формулират и обосновават изводи въз основа на проведен анализ на информационни източници, данни от наблюдения или експеримент;
- да планират създаване на съобщение, да определят неговата структура, да избират най-ефективната съдържателна форма или съчетание от форми на представяне (текст, рисунка, схема, анимация, фотография, видеозапис, аудиозапис, компютърна презентация);
- да избират инструменти за създаване на съобщение (видеоапаратура, компютър, мултимедиен проектор и др.); да имат навици за работа с указаните инструменти.

Комуникативната грамотност се свързва с две групи умения: за непосредствено взаимодействие с други хора и за взаимодействие чрез писмени текстове.

За непосредствено взаимодействие с други хора ученикът трябва да умее:

- да осъзнава и формулира целите на съвместна дейност;
- да планира взаимодействието;
- да оценява хода на взаимодействието, степен на достигане на междинни и крайни резултати;
- да разрешава интелектуални и емоционални конфликти;
- да привлича други хора към съвместна постановка на целите и тяхното достигане;
- да разбира и приема позицията на другия, да му оказва необходимата помощ за достигане на целите.

За взаимодействие чрез писмени текстове ученикът трябва да умее:

- да построи изказване, съдържащо предметна логика, отчитащо разнообразието от възможни гледни точки по даден въпрос;
- да чете и осмисля културни текстове с различно ниво на сложност и различен стил;
- да оцени своите възможности в разбиране и създаване на културни текстове.

Необходимо е да отбележим, че компетентното боравене с писмен текст се явява съставна част както на информационната грамотност, така и на комуникативната грамотност.

Заключение

Метапредметният подход предполага транслиране на учебното съдържание не като сведения за запомняне, а като знания за осмислено прилагане. Чрез него се развиват базови способности у учениците: мислене, въображение, целеполагане, разбиране, действие. В резултат се съхранява и отстоява културата на мислене и културата на научния светоглед на ученика.

ЛИТЕРАТУРА

- Асмолов, А. Г. (2011). *Формирование универсальных учебных действий в основной школе: от действия к мысли. Система заданий: пособие для учителя.* Москва: Просвещение.
- Хуторской, А.В. (2003). *Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения.* Москва: МГУ.
- Bezukladnikov, K.&Kruze, B. (2012). An outline of an ESP Teacher Training Course. *Word Applied Sciences Journal (WASJ)*, Volume 20, Issue 20 (Special Issue on Pedagogy and Psychology), p. 103 – 106.

REFERENCES

- Asmolov, A. G. (2011). *Formirovanie universalnykh uchebnykh deystvii v osnovnoy shkole: ot deystviya k maysli. Sistema zadaniy: posobie dlya uchitelya.* Moskva: Prosveshchenie.
- Hutorskoy, A.V. (2003). *Didakticheskaya evristika. Teoriya i tehnologiya kreativnogo obucheniya.* Moskva: MGU.
- Bezukladnikov, K.&Kruze, B. (2012). An outline of an ESP Teacher Training Course. *Word Applied Sciences Journal (WASJ)*, Volume 20, Issue 20 (Special Issue on Pedagogy and Psychology), p. 103 – 106.

FORMATION OF METASUBJECT UNIVERSAL SKILLS IN STUDENTS

Abstract. The focus of our attention is the idea of making meta-subject universal skills in central and leading division of the completely educational process. In this regard, we present our views on their formation in training school.

✉ **Dr. Hristina Petrova, Assist. Prof.**
Department of Physics Education
University of Plovdiv
Plovdiv, Bulgaria
E-mail: hrpetrova@yahoo.com